

SOSYOLOG MEHMET ERÖZ'Ü YENİDEN OKUMAK VE HATIRLAMAK

BIYOGRAFI

Ali TANRIVERDİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi

tanriverdiali457@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6425-6345

Gönderim Tarihi: 27.06.2021 Kabul Tarihi: 28.12.2021

Alıntı: TANRIVERDİ, A. (2021). "Sosyolog Mehmet Eröz'ü Yeniden Okumak ve Hatırlamak" *AHBVÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, (5), 1-11.

Öz: Bu makalede Türk düşün hayatında önemli bir yeri olan ve ayrıca bir sosyolog olan Mehmet Eröz'ün hayatı ve seciyesi hakkında onu doğrudan veya dolaylı olarak tanıyanların gözünden ve dilinden tanımak sonrasında fikir hayatına bir nebze de olsa dokunmak ve anlamak amaçlanmaktadır. Türk düşün ve kültür hayatına adanmış bir ömür ve mefkûresi peşinde koşan bir fikir adamı ve sosyolog olan Eröz'ü anlatmak elbette ki daha geniş bir çalışmanın ürünü olacaktır. Fakat buradaki amacımız hayatı, kişiliği, fikirleri ve bazı eserleri üzerinden az da olsa Eröz'ü anlamak, yeniden okumak ve hatırlamaktır. Onun önemli eserlerini okurken insanda bıraktığı ilk intiba, en ince detayına kadar dikkat ettiği veri toplama metodu ve saha gerçekliğinden ayrılmayıdır. Çalışmalarının çoğu saha verilerine dayandığı için daha çok katılımcı gözlem metodunu kullanarak gerek Yörük çadırlarında gerek ise yollarda ve yaylalarda geçen bir ömürden bahsetmek isabetli olacaktır. En önemli nokta ise yaşadığı yıllarda en hassas konulara (*Alevilik, Bektaşilik, Marksizm, Kürtler, Rus Emperyalizmi, Milliyetçilik, Türk Kültürü* vs.) dokunabilmiş ve bu alanlarda ilk özgün kavramları verebilmesi açısından akademi dünyasında da önemli bir yer edinmiş olmasıdır. Zira Eröz; Türk kültür ve millî meselelerle adeta kader birliği etmiş ve bölücülükle mücadelenin ise kültürel köprüden geçilecek verileceğine inanmış önemli bir Türk mütefekkiridir. Ona göre; "Türkiye Cumhuriyeti, hiçbir bilimsel temeli olmayan fikirlere dayanarak üniter yapısını bozmak isteyenlerin görüşlerine yeşil ışık yakamaz."

Anahtar Kelimeler: Mehmet Eröz, İlimi Karakteri, Fikir Hayatı, Eserleri

Re-Reading And Remembering Sociologist Mehmet Eröz

Abstract: The main purpose of this article is to understand the life and character of Mehmet Eröz, who has an important place in Turkish intellectual life and who is also a sociologist, and his intellectual life after getting to know him through the eyes and language of those who knew him directly. Describing Eröz, an intellectual and sociologist who pursues a life and ideal devoted to Turkish intellectual and cultural life, will of course be possible with a wider study. However, our main aim here is to understand and remember Eröz, albeit a little, through his life, personality, ideas and some of his works. The first impression he leaves when reading his important works is the data collection method he pays attention to down to the smallest detail and his dependence on field reality. Since most of the studies are based on field data, it would be appropriate to talk about a life spent both in the Yoruk tents and on the roads by using the participant observation method. The most important point is that he was able to touch the most sensitive subjects (Alevism, Marxism, Kurds, Russian Imperialism, Nationalism, Turkish Culture, etc.) in his years and gained an important place in the academic world in terms of giving the first original concepts in these fields. Because Eröz as an important Turkish thinker who believes that the fight against separatism will be given by crossing the cultural bridge. According to him, "The Republic of Turkey cannot give the green light to the views of those who want to disrupt its unitary structure based on ideas that have no scientific basis."

Keywords: Mehmet Eröz, His Scientific Character, His Intellectual Life, His Works.

Mehmet Eröz'ün Hayatı

1930 yılında Aydın İli'ne bağlı Söke İlçesinde gözlerini açan Eröz, Baba tarafından Mersin İli'nden göç eden Yörük aşiretlerin bugün Söke'ye bağlı kurmuş oldukları Serçin Köyündendir. Anne tarafından ise yine Aydın'a bağlı olan Germencik ilçesi ve yine bu ilçeye bağlı bir mahalle olan Ortaklar bölgesine yerleşik olan Karatekeli-Akkuzulu Yörük aşiretlerine mensup

Akkuşoğlu sülalesine mensuptur (Talas, 2008: 301-302). Eröz'ün kendi beyanlarında çok erken yaşlarda annesini kaybettiğinden dolayı dedesi Hasan Efendi tarafından büyütüldüğünü görmekteyiz. Dedesiyle yaz aylarının çoğunu köyü olan Serçin'de geçirirken kış aylarını ise Söke'de geçirmiştir. Bu dönemlerde daha erken yaşlarında okulda öğretilen ile ailesi tarafından anlatılan bilgilerin çelişmesi üzerine zihinsel bocalamalar yaşadığından bir müddet okuldan uzak kalmıştır. Eğitime mesafeli aldığı dönemlerde tarlada çalışan Eröz, bu süreçte Batı klasiklerini okuma fırsatı bulmuştur. Okul hayatına tekrar başlayan Eröz, bu dönemde Hüseyin Nihal Atsız, Feridün Fazıl Tülbentçi ve Abdullah Ziya Kozanoğlu gibi müelliflerin roman ve tarihi yazılarıyla tanışmıştır. Bu tanışmadan sonra okumalarına hız veren Eröz'ün fikir dünyası da yavaş yavaş biçimlenmiş ve yoğun bir şekilde seminer, konferans ve bilimsel toplantılara katılmıştır. Kapitalizm ve Sosyalizm arasında iktisadi fikirlere dair kaynağını dini ve millî bir kaynaktan alan bir sistem geliştirmeye çalışmış bu alanda özgün fikirlerini sunmaya çalışmıştır (Dağoğlu, 1971: 39-40). Eröz, lise öğrenimini Aydın Ticaret Lisesinde tamamlayıp yükseköğrenim için İstanbul'a gitmiştir. Sultanahmet'te yükseköğrenim gördüğü İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi binası, yandığı için bugün görmek mümkün değildir. Buradaki öğreniminden sonra vatani görevini yerine getirmek için Kars'ta askerliğini süvari asteğmen rütbesiyle yapar. Askerlik dönüşü Çifteler Şeker Fabrikasına Müfettiş Muavini olarak işe başlar. Bir yıl kadar çalıştıktan sonra fabrikadan ayrılır ve üniversiteye dönmeye karar verir. Bu dönemde üniversiteye girebilmenin şartı lise mezunu olmaktır. Dolayısıyla Eröz, Ticaret Lisesi çıkışlı olduğu için lise olgunluk sınavlarına girer ve başarılı bir sonuç alır. Daha sonra Prof. Dr. Z. Fahri Fındıkoğlu'nun asistanı olduktan sonra bilim hayatındaki çalışmaları başlar (Çağbayır, 2011: 11-12). 1965 yılında "*Yörüklerin İktisadi ve İçtimai Teşkilatı*" adlı tezle doktorasını tamamladıktan sonra 1971 yılında "*Marksizm, Leninizm ve Tenkid*" adlı teziyle doçent olur. Yaptığı alan araştırmaları sonucunda 1977 yılında hazırladığı "*Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*" adlı teziyle de profesör olur. Özetle 1961 yılından ölümüne kadarki süreçte İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde asistan, doçent ve profesör olarak çalışmıştır (Talas, 2011: 21). 20 Haziran 1986 yılında vefat eden Eröz, ölmeden önce bir müddet İngiltere'ye giderek yurtdışını deneyimlemiş ve alan araştırmalarıyla teorik çalışmalarını desteklemeye çalışmış bir sosyolog olarak dikkatleri çeker.

İlmî Seciyesi

Bu tema altında Eröz'ün çağdaşları ve takipçilerinin gözünden onun ilmî şahsiyeti ve seciyesi anlaşılma çalışılmıştır.

Yaşar Çağbayır Eröz'ün "*Doğu Anadolu Hakkında Sosyo-Kültürel Bir Araştırma*" adlı eseri üzerinden onu şöyle tanımlar. Eröz'ün yaptığı ilk çalışmalarından en önemlisi Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu köy köy gezen bu gezintilerinde öğrencileriyle oluşturduğu grupla ve bizzat kendisi tarafından karşılanan harcamalarla yaptığı eseri olmuştur. Orhan Türkdoğan'ın Erzurum'da düzenlendiği "*Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri*"nde sunduğu "*Doğu Anadolu Köy Adları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*" adlı çalışmasıyla dikkatleri üzerine çektiğini ifade eder. Çağbayır'a göre Eröz; bölücülükle mücadelenin kültürel köprüden geçilecek verileceğini belirten makaleler ele aldığını ve bu makalelerin yayınlandığı dergiler ise Türk Kültür Dergisi, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Uyanış şeklindedir. Çağbayır, Mehmet Eröz'ü katıksız bir Atatürkçü olarak değerlendirir. Onu, Atatürkçülük ile Türk Milliyetçiliğini, Türk Milletçiliği ile Türk Millî Kültürünü millî birlik bağlamında geliştiren bir aydın olarak tanımlar (Çağbayır, 2011: 12-13). Amiran Kurtkan Bilgiseven ise Eröz'ün "Alevi ve Sünni Türklüğü" üzerinden onun bakış açısını şu şekilde sunar. Eröz'e göre, Türklük ruhunu bu kadar kuvvetli gözetken, Anadolu'nun bu temiz insanların evlatları sağlam bir kültür politikası ile Türk-İslam değer hükümlerinin ve İslamiyet'e uygun olan Türk törelerinin etrafında birleştirilmeli, bütünleştirilmelidir. Sünni olsun Alevi olsun bu gençlerin hepsi bizimdir, bizim evlatlarımızdır. Hangisi

hangisinden incinse, düşmanların değil, bizim yüreğimiz kan ağlar. Bu gerçeği Pir Sultan Abdal'ın kitabına aldığı iki mısra ile dile getiren Eröz, gönlündeki hüznü; "İki kardeş karşı karşı salındı, Ciğerciğim delik delik delindi." şeklinde ifade eder (Bilgiseven, 1986: 15-45). Yine Amiran Kurtkan, Eröz'ü; "*Türkiye'de sosyal bütünleşme ile ilgili ve bütünleşmemizi tehdit eden her türlü meseleyle alakalı konularda akla gelen ve eserleri kaynak gösterilmeye layık görülen ilk isimlerden birisidir* şeklinde tanıtır (Bilgiseven, 1991: 3). Mustafa Talas ise Eröz'ün bilimsel yöntem anlayışına vurgu yaparak onun uygulamalı sosyoloji ile beraber teorik çerçeveli çalışmaların bütün örneklerini eserlerinde ortaya koymuş bilimsel bir şahsiyete sahip olduğunu belirtir (Talas, 2011: 20). Ensar Yılmaz ise; Eröz'ün yöntem anlayışına vurgu yaparak "Orta boy kuramlar açısından baktığımızda sosyal kuram ve yapılar arasında bir denge unsuru araması açısından" onu yapısal-fonksiyonel yaklaşıma daha uygun görür (Yılmaz, 2011: 53). Eröz'ü yakından tanıyan Erol Kılınç'ın bir beyanına göre Mustafa Aksoy'un onun için şunları söylediğini kaydeder: "Aslında o dünyada 1990'lardan sonra kullanılmaya başlanan bilimler arası anlayışın Türkiye'deki ilk öncüsü olmakla beraber, uygulama sosyolojisi araştırmalarında da nitel araştırmalar konusunda öncülük yapmıştır. Doktora tezi ile profesörlük takdim tezi bu konuda iki önemli eserdir. Özellikle "*Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*" adlı profesörlük takdim tezi konusunda hala tek ve ilk çalışmadır." (Kılınç, 2011: 57). Eröz'ü yakından tanıyan ve öğrencisi olan Yaşar Kaya ise onu şu sözleriyle tanımlar: "Gerek Türkiye gerek ise Türk dünyasının sosyal bünyesine dair birçok eser bırakmıştır. Sosyal bünyemizin ideolojik saldırılarla her bakımdan tehdit altında olduğu çalkantılı günlerde, ilmin sükûneti ile Türk kültür hazinesini ve tarihi temellerini gözler önüne sermişti. Bu konuda o kadar öncüdür ki, sosyal bünyemize arız olan hangi problemle yüzleşseniz O'na rastlarsınız." (Kaya, 2011: 60).

Mehmet Eröz'ün saha çalışmaları sırasında tanıştığı Veli Çetin bir Yörük'tü. Eröz'ün sahadaki deneyimi hakkında şu ifadelerde bulunur: "Mehmet Eröz çok dolaşmazdı. Çobanlar, çadırların olduğu yere gelirken karşılıyor, elinde bir dosya. Bir şeyler soruyor. Yörüklerin tuhaf konuşmaları olur ya, onları yazıyordu. Keçiye, köpeğe ne diyorsunuz? Ne komut verirsiniz geziniyor gibi çeşitli Yörüklerin tuhaf konuşmalarını not alırdı." Veli Çetin ayrıca onun vefalı yönünü vurgulayarak aradan 53 yıl geçmesine rağmen Eröz hocanın görüştüğü kişiler onu unutmamış ve hayırla yâd ettikleri gibi hocanın zaman zaman gönderdiği bayram tebrikleri ve çektiği fotoğrafların hala saklandığını ifade eder. Bu Türk insanın kendisine ilgi gösterene ne kadar vefalı olduğunu gösterdiğini ifade eden Çetin Bey, Eröz'ü hayırla yâd etmektedir (Çetin, 2011: 63-65). Yaşar Kalafat ise Eröz hocanın kültürel çeşitliliğe etnik ve millî telakiler üzerinden bakışını şöyle izah eder. Mehmet Eröz hocam etnik kültür ile millî kültür arasındaki bağda halk kültürün yeri ve önemi konusuna çok değinir. Eröz hocam, birlikte yaşayan halkları hiçbir zaman yok saymamıştır. Onun karşı çıktığı husus, yerel farklılıkların tesanüdü yani karşılıklı yardımlaşmayı ihlal etmesidir. Kültür zenginliklerinden doğan çeşitliliğin siyasileştirilmemesi ve istismar edilmemesidir (Kalafat, 2011: 72).

Mustafa Aksoy'un fikir ve akademi hayatında önemli bir belirleyici ve yeri olan Eröz Hoca hakkında ifade ettiği bir anısını şöyle açıklar: Mustafa Aksoy saha verileri için Karacadağ Türkmen aşiret reislerinden olan Vehbi Karaca ile mülakat sırasında Eröz hocanın ismini işitir ve heyecanla mülakat yaptığı kişiye sorar; "Eröz hocayı çok yakından tanır mıydın?" Vehbi Bey'in sözleri şu şekilde olur: "Eröz, bizim köye gelip araştırma yaptıktan sonra, "Tırkan-Türkmen" hakkında kitaplar gösterdi. Böylece atalarımızdan duyduklarımızı kitaplardan okuduk, Karacadağ'daki 60 civarındaki "Tırkan" köyünün Türklüğünü kitaplardan okuduk. Yani Türklüğümüzü Eröz'de n öğrendik dersem yeridir. Onun gibi bir adama üzülmemek çok yanlış olur. Baksana, ondan sonra bizim buraya bir sen geldin." (Aksoy, 2011: 78-79). Yine Aksoy, öz itibarıyla Mehmet Eröz denildiği vakit akla gelecek ilk şeyleri bir makalesinde şu şekilde dile getirmiştir:

İsimler insana bazı şeyler çağırır. Mesela Fatih, İstanbul'u; Hz. Ömer, adaleti; Karacaoğlan, güzele söylenen sözleri vs. İşte Eröz'de bize "etnik mesele", "Marksist felsefenin sosyolojik tahlili", "onomastik" ve "ülkemizin kalkınma meselesi" ile "Alevilik-Bektaşılık kavramlarını" çağırır. Kültürel yapımız ve bu yapının unsurları Eröz'ün kendisiyle özdeşleşmiştir. Bir bakıma o, kültürel yapımız ile kader birliği etmiştir. [...] (Aksoy, 2006: 1).

Bu noktaya kadar müellifi dolaylı ve doğrudan tanıyanların gözünden kısaca kişiliğini ve ferdi duruşunu aktarmaya çalıştık. Bundan sonra çalışmanın büyük bir kısmı, Eröz'ün fikir hayatı ve eserlerine ayrılmıştır.

Fikir Hayatı

Mehmet Eröz'ün düşünce dünyasına girmek ve anlamak için doğrudan eserleri üzerinden bir değerlendirmeye gitmeyi daha uygun bularak onun düşüncelerini belirli temalar altında verirken aynı zamanda eserlerini de tanıtmış olacağız. Bu minvalde elbette ki Eröz hocanın zihin dünyasını eksiksiz yansıtmak mümkün değildir. Eserlerinde bizlere çok çarpıcı gelen özgün düşüncelerini özü itibarıyla elimizden geldiğince yer yer değerlendirmeye çalışacağız. Değerlendirmeye alacağımız ilk eser hacimce küçük ama içerik olarak özgün olan ve Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü tarafından 1983'te basılmış olan "*Hıristiyanlaşan Türkler*" adlı eserdir. Eser giriş, üç alt başlık ve sonsöz ile neticelenmektedir.

Tarihte Hristiyanlaşan Türklere İlişkin Fikirleri

Müellif, kültürel çalışmaların önemine dikkat çekerek şöyle der; "Eğer bir ülkeyi fethedersen, sayıca ve kültürce, zayıf durumda iseler, yendikleri topluluk içinde, onun kültürünü benimseyip erirler." Eröz, yabancı Rus ve Batılı kaynakları okuyarak bu okumaları içinde Türk millî kültür hayatına düşmanca yaklaşımları tespit ederek onlara karşı tezlerle cevap vermeye çalışmıştır. Bu tezlerden bir tanesi de Rus sosyoloğu N. Danilevsky'dir. Eröz, bu Rus sosyoloğun görüşüne göre; "Hunlar, Tatarlar ve Türkler" medeniyetin teşekkülünü engelleyen halklardır." (Timasheff, 1965: 52-53) diyerek ilminin içine Türk düşmanlığını eklediğini belirtir. Türk kültür ve medeniyeti ile ilgili bu dış tahrik edici çalışmalar Atatürk'ü çok üzmüştür. Mustafa Kemal derhal medeniyet tarihinde Türk kültür ve tarihinin müspet yerini göstermek için çalışmalar başlatmıştır. Bu çalışmalar iki yönlü olmuştur. Birinci görüşe göre Türklerin medeniyetteki kökleri Orta Asya'da aranmış ikinci görüşe göre ise Hititlerde, Frikyalılarda, Romalılarda ve Greklerde aranmıştır. Eröz'e göre bu ikinci görüş arkeolojik ve turizm gayretleri ile büsbütün çığırından çıkmıştır (1983: 8). Eröz, özellikle turizm adı altında Bizans kongreleriyle diriltilen kültüre mesafeli yaklaşarak Türk kültürünün içine düştüğü duruma dikkati çekmeye çalışır. Örnek vererek bu dönüşümü şöyle izah eder: "Çanakkale, "Truva" oldu; Selçuk'u "Efes" e çevirdik. İzmir'de "Ağa Memnon" kaplıcalarından söz ediliyor. Aydın'ın Yoran (Yenihisar) köyünün adını, "Didim" e çevirdiler; o civardaki Güllübahçe'nin adı "Priyen" oldu. Ürgüp ve çevresinin adına "Kapadokya" deniliyor. Zira Eröz, bu kültürel politikalara karşı çıkışını Toynbee ve Spengler'in medeniyet teorisine dayandırır. Bu müelliflere göre bu medeniyetler ömrünü tamamlamış kavimlerdir. Bu anlamda Lidyalılarla, Frikyalılarla, Kapadokyalılarla, Hititlerle, Romalılarla ve Bizanslılarla Türkler arasında etnik ve kültürel bir bağ kurmağa çalışmak, Rusya'nın uyguladığı ve Türk uruklarını Türklük fikrinden koparmayı hedef alan, "Etnogenez" nazariyesine bel bağlamak olacağını vurgular (Eröz, 1983: 9).

Eröz, yaptığı çalışmalara göre Malazgirt'te Alp Arslan Ordusuna katılan Rumeli Peçenek ve Uzlar'ın, henüz Hristiyanlığı iyice benimsememiş olduklarını ifade eder. Eröz'e göre Türk uruklarının millî şuur yerine, kabile şuuruna sahip olmaları, Bizans Devletinin çok işine gelmiş ve asırlarca Türkleri birbirine kırdırmış olduğu ve aynı politikayı bugün Rusya'nın, Orta Asya için uygulamaya koyduğundan bahseder.

Eröz'e göre Türkler, Anadolu'ya Alparslan'dan beş buçuk asır önce geldiklerini ve bunların çoğunun Hristiyan olduğunu bizzat Bizans devleti tarafından iskân edildiklerini belirtir. Bizans devleti bir yandan Anadolu'ya gelen Türkleri Hristiyanlaştırma bir yandan da askere alma politikası gütmüştür. Bulgar, Peçenek ve Uz Türkleri Hristiyanlığı kabul etmiş boylardır. Örneğin Bursa ve Silivri'deki Bulgar Türkleri, Hristiyan olarak kalmışlardır. 1071 yılında Malazgirt meydan muharebesinde, Türklük şuuru üstün gelen, Hristiyan Uz ve Peçeneklerin, Müslüman Oğuz Türkler'in saflarına katıldıktan sonra Müslüman olmuşlardır. Eröz, şeriye sicillerinden hareketle Bulgar, Avar, Uz, Peçenek, Kuman-Kıpçak, Hazar, Çiğil, Halaç ve Oğuzun bazı boylarını Hristiyan olarak tespit etmiştir. Yani Rum ve Ermeni cemaatleri içinde Türkçe konuşan birçok Hristiyan Türk uruğu mevcuttur. Eröz, daha sonra Hristiyan olan Türklerin hiçbir şekilde Rumca bilmediklerini ispatlamaya girişmiştir (Eröz, 1983: 24-29). Eröz'e göre Anadolu, Rumeli ve bütün Türk dünyasında Hristiyan ve Museviliğin serbestçe propaganda yapmalarını tanıyan son derece hoşgörü sahibi olduğuna dair bir dizi vesika da yayınlamaya çalışır (Eröz, 1983: 46-47).

Doğu Anadolu'nun Türklüğüne İlişkin Fikirleri

Eröz'ün öne çıkan bir diğer eseri olan *“Doğu Anadolu'nun Türklüğü”* adlı kitabıdır. Yine Türk Kültürü yayınlarından çıkan eser muhteva itibariyle “Bir Kürt Milliyetinden Söz Edilebilir mi?”, “Kurmanç ve Zaza Söзlerinin Aslı”, “Şerefname'ye göre Kürtler”, “Kürtlerde Şahıs İsimleri”, “Karakeçililer ve Maddi Kültür”, “Doğu Anadolu Köy Adları” ve “Totemik İzler Taşıyan Doğu Anadolu Köyleri” şeklinde daha birçok alt başlıkta Türk Kültür hayatının izlerini bulmaya çalışır. Eröz, bu çalışmalarını kendi milliyetinin farkında olmayan birçok köyü ilmî çalışmalarla ispat etmiştir. Örneğin Siverek'ten Karakeçili Aşireti Beyi Mükrim Bey'in yazdığı mektupta “İlminizle, bizim Türklüğümüzü ispatladığınız için size minnettarım.” demiştir. Eröz'ün metot konusunda önem verdiği şey, teori ve kavramlardır. Ona göre sosyal bilimlerde teori ve kavramlarla yapılmayan izah ve tahliller bir derlemeden öteye gidemeyeceğidir. Bu anlamda Türkiye'de kavramsızlık ve teorisizlik, sosyal bilimlerin temel problemi olmuştur. Örneğin “millet” ve “ırk” kavramları hala birçok müellif tarafından karıştırıldığını söylerken “millet” kavramının sosyoloji ve tarih olduğunu “ırk” kavramının ise biyolojiyi ilgilendirdiği ifade eder.

Eröz'e göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu, otantik kültür değerleri açısından Batı Anadolu'dan daha Türk olduğunu belirtir. Bunu ise coğrafi şartların verdiği hareketsizlik ile açıklar. Tunceli ve Hakkâri illeri bu duruma örnek verilebilir. Bu bölgede yapılan halı ve kilimlerdeki damgalar Sibiryaya ve Moğolistan'daki Türklerin yapmış oldukları damgalılarla neden aynıdır? şeklinde sorular sorar. 1772'de Rus arkeologlarca Altaylarda bulunan ilk koç-koyun başlı mezarların son örnekleri Hakkâri ve Tunceli'de karşımıza çıktığını ifade eder. Eröz'ün burada vurgulamak istediği nokta özetle şu şekildedir: “İnsanların konuştukları dilden hareketle kimlik pazarlayan, etnik kimlik inşacıları nasıl bir kimlik hazırlayacakları merak konusudur.” diyerek bölgeye dair farklı çevrelerin niyetlerini ortaya koymaya çalışır. Eröz'ün yakındığı en büyük nokta ise kendi dilinden şu şekildedir: “Okumuşumuz olsun, cahilimiz olsun, Doğu illeri halkına hemen “Kürt” der, çıkar. Hiç hatırına getirmes ve hatta bilmez ki, Doğu illerinde yerli şehir Türkleri, Türkmenler, Karakalpaklar, Azeriler de yaşamaktadır. Kürt olarak nitelendirilen insanlar, “Zaza” ve “Kurmanç” olarak nitelendirilmektedir. Hâlbuki bu iki zümre birbirlerini iki bağımsız kavram adı altında nitelendirmektedirler. Fakat Kürtçü görüşü savunanlar bu iki zümreyi kürtlüğün şubeleri olarak telaki ediyorlar. Bu muzır fikir savunucuların amacı suni bir millet inşa etmektir. İşin bir de küskünlük tarafı vardır (Eröz, 2015: 13-18). Günümüzde Eröz'ün bu anlamdaki ilmî eksikliğe dair getirdiği eleştiri ve yakınmalarını gören Mustafa Aksoy, Tunceli ilini kapsayacak şekilde Mazgirt, Pertek ve Hozat üçgeninde tarih sosyolojisi bağlamında saha araştırmalarını sürdürmekte ve verilerini düzenli olarak her ay, “Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi” aracılığıyla akademik kamuoyu ile paylaşmaktadır. Bu anlamda Aksoy; koç, koyun, at başlı ve insan üsluplu mezar taşlarını, etnografya ve arkeolojik maddi kültür unsurları olmak

üzere kültürel tarihi hafızanın yok olmaması adına bu anlamda çalışmalarına devam etmektedir. Zira Aksoy'a göre; "Etnografya ve arkeolojik maddi kültür unsurları, kadim tarih hakkında bilgiler verir. Onlar, devletin memurlarının yazdığı değil, halkın yazdığı tarihi belgelerdir. Bu anlamda koç, koyun at başlı ve insan üsluplu mezar taşları, Türk tarihi ve kültürü açısından son derece önemli kaynaklardır." diyerek, Eröz'ün önemseydiği kültürel konulara eğilir (Aksoy, 2021: 28). Aksoy hocanın bu yönelimini bizzat çalışmalarında olduğu gibi Eröz'ün "*İktisat Sosyolojisine Başlangıç*" adlı kitabının dördüncü baskısına yazmış olduğu ön sözde de görmekteyiz; "Rahmetli Eröz hocanın cemalini hiç görmedim, ancak o daima fikirlerimin ve çalışmalarımın kılavuzu oldu. Sosyal bilimlerde disiplinlerarası araştırma yapmanın ve teori ile sahada derlenen bulguların beraber değerlendirilmesi gerektiğinin zorunluluğunu ondan öğrendim." der (Eröz, 2014: 13-16).

"Kürt" deyip çıkışımız, birçok kimseyi gücendirmekte ve bir kısmını ideolojilerin kucağına atmaktadır. Vaktiyle merhum Ziya Gökalp bile bunun ezikliğini duymuş ve araştırmalar yaparak sonunda huzura kavuşmuştur." Eröz, Gökalp'ın yaşadığı bu durumu bizzat onun kaleminden aktarır:

Benim gibi Vilayat-ı Şarkiye ahalisinden bulunanlara da Kürt milliyetini izafe ettiklerini gördüm. O zamana kadar kendimi hissen Türk sanıyordum. Fakat bu zannım ilmi bir tahkikata müstenit değildi. Hakikati bulabilmek için, bir taraftan Türklüğü, diğer taraftan Kürtlüğü tetkike başladım. Evvel emirde lisandan başladım. Lisani tetkiklerim gösterdi ki, Diyarbekir'in Türkçesi, Bağdat'tan Adana'ya Bakü'ye, Tebriz'e kadar imtidat eden tabii bir lisandır. Yani Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türklerine mahsus bulunan Azeri lehçesinden ibarettir. Bu lisanda hiçbir suni'lik yoktur (Ülken, 1942: 175).

Eröz bugün "Zazaca" konuşan ve Alevi olan Hormeklilerin Harezmi olduklarını kendilerine Dümbeliler denildiğini 300 yıl önce Türkçe konuştuklarını bizzat kendisi de Hormekli olan Şerif Fırat'tan aktararak Hormekliler'in Horosan ve Harezm bölgesinden geldiğini söyler. Hormekliler içinde yetişen Şerif Fırat'ın cemiyet hayatına dair aktardıklarına göre bu topluluk Türk olduğunu bilmekte, Ayin-i Cemlerinde, hep birlikte Türkçe nefesler okumakta ve gönülden gülbankları benimsediklerini aktarır." Eröz, Hormekliler hakkında aktardığı diğer bir bilgi ise TBMM'nin gizli celse zabıtlarıdır. Bu zabıtlar üzerinden Tunceli bölgesine dair Dersim mebusu olan Hasan Hayri Bey'in 1921'deki konuşmasını da referans gösterir. Harezm'den gelen ve Türkçe konuşan atalarına, Selçuklu hakanı Alaaddin Keykubad tarafından buralarda yer verilmiş olduğunu açıklar. Hasan Hayri Bey'in anlattığına göre, Yavuz Sultan Selim zamanında, Harezmi Alevi Türkler Dersim dağlarına çekilmek zorunda kalmış ve bu tecrit neticesinde "Kürtleşmişlerdir." (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 1980: 252). Eröz bu süreci başta "Kürtleşme" derken sonradan tashih yaparak bu sürece "Yabancılaşma" yani Türkçeyi kaybetme adı vermiştir (Eröz: 2015: 22-23). Eröz aynı akıbeti bugün Kayseri "Sarız" da yaşadığını bunların da Kalmuk Türkü olduklarını bazı kanıtlar üzerinden izah eder. Bu çalışmasında söz konusu duruma benzer birçok aşiret ve boyları inceler ve bir kürdolog olan Minorsky'in bazı çalışmalarında ileri sürdüğü tezleri çürütür. Bazı çelişkiler üzerinden önemli tespitler yapar. Bunlardan bir tanesi de Silifke'de halkı Türkçe konuşan ve Yörük asıllı olan bir "Kürtler Köyü" den bahseder. Aynı durumu Kahramanmaraş ilinde Türkçe konuşan fakat "Kürt" isimli köyler üzerinden bir dizi değerlendirmeler yapar. Sonuç itibarıyla ayrı bir Kürt kavmin olmadığını Kürt olarak anılan toplulukların çeşitli Türk, uruk ve boyları olduğunu vurgular (Eröz, 2015: 80-124).

Millî Kültür ve Meselelerine İlişkin Fikirleri

Eröz'ün diğer önemli bir eseri ise Kültür Bakanlığı tarafından basılmış olan "*Millî Kültürümüz ve Meselelerimiz*" adlı kitaptır. Bu kitapta toplam 28 makale mevcuttur. Eröz, belki de fikir hayatında dile getirmek istediği birçok şeyi burada öz olarak vermiştir. Türk millî kültürü hakkında düşündüğü birçok konuya temasta bulunmuş ve özünü kısaca aktarmaya çalışmıştır. Bir

solukta okunan bu makaleler, Eröz'ün fikir dünyasını en samimi şekilde yansıtan önemli bir derleme eserdir. Mezkûr eserin içeriği hakkında bilgi verecek olursak kısacası töre, Türk sosyal hayatında totemizm, Türk dili, Yörükler, evlenme-düğün adetleri, çeşitli ideolojiler karşısında Türk milletçiliğinin konumu, sosyal yapımız, Atatürk devletçiliği gibi daha birçok konuda görüş bildirmiştir.

“Töre” adlı yazısında daha çok Türk sosyal hayatı içinde bu kavramın yerini belirlemeye çalışır. Belirli atasözleri ve deyişler üzerinden Türk sosyal hayatını düzenleyen kaideleri anlamaya çalışır. Töre'nin Türklükle yaşıt olduğunu ve ilk olarak söz konusu kavramın Orhun Kitabelerinde geçtiğini belirtir. Divan-ı Lügat-ı Türk'te ise daha çok evin veya çadırın başköşesi ve misafir yeri anlamında kullanıldığı söyler. Daha sonra Türklerin töreye ne kadar bağlı olduklarını göstermek için “El kalır, törü kalmaz yani el bırakılır, töre bırakılmaz.” atasözünü bahseder. Ziya Gökalp'in ise Doğu Türklerinin “Törü”, Batı Türklerinin ise “Töre” dediğini ifade eder. Vambery'e atıf yaparak Edremit Türkleri üzerinden töreye dikkat çeker. Vambery, Türkmen gençlerinin tepelerinde bıraktıkları bir tutam saçın, omuzlarına kadar uzandığından bahseder. Başın diğer kısmı ustura ile tıraşlıdır (Vambery, 1964: 69,172). Çin kaynakları da bütün Türk uruklarında bu geleneğin varlığından bahseder. Edremit Türkmenlerinden iki ihtiyarın bu şekilde resimlerini aldığı kendilerine bu saç şeklinin sebebinin sorduğunda: “Düşman eline geçerse, başımızı keserken murdar eliyle yüzümüzden tutmadan, saçımızdan tutup, boynumuzu öyle kessin diye bırakırız.” dediklerini aktarır (Eröz, 1996: 7-8). Eröz, makalesinin devamında Vambery'e de çokça atıf yaparak Törenin Türk içtimai hayatındaki önemi ve yerini göstermek adına birçok örnek vermeye devam eder.

Eröz'ün değindiği diğer bir konu ise yine Türk sosyal hayatında Totemizm yeri ve izlerini araştırmak olmuştur. Eröz'e göre en ilkel dediğimiz ve en modern toplumlara kadar tabu ve totemlere rastlamak mümkün olduğunu ifade eder. Söz konusu kavramın Kızılderili adı verilen Kuzey Amerika yerlilerden alınarak akademi dünyasına kazandırılmıştır. Totemi öldürme, kesme, yeme ve ona dokunma hususundaki yasağı “Tabu” olarak tanımlar. Yani haram ya da yasak demektir (Eröz, 1996: 16-17). Emile Durkheim, totemin oluşumunu Malezyalıların zihniyetine göre kendileri tarafından şahsi mal değil, mana adını verdikleri gayri şahsi kuvvet tarafından oluştuğunu ifade eder (Mair, 1965: 191-92). Yine Durkheim, bu cezbedici ve tehdit edici sosyal tabuların oluşmasına sebep olan gayri şahsi kuvvetlere “içtimai tazyik” adını verir. Bu içtimai tazyiklerin hem cazip hem de korkutucu vasfı olduğunu ifade ederken klanların etrafında dolaşan kutsal hayvanlar ve ölü ruhların cazip olmadığını belirtir (Ülken, 1955: 11). Eröz bu makalesinde özellikle Reinach'ın 1900 yıllarında “*Code du totemisme*” adını verdiği 12 maddelik totemizm cetveline yer vererek tabuların niteliklerini açıklamaya ve anlamaya çalışır. Anadolu'da “Ben de gittim bir geyiğin avına, geyik çekti beni kendi ağına...”, Anadolu tahtacılarında mezar taşlarındaki “Kazayağı” Alevilerdeki “Pence-i Ali Aba” gibi birçok totem örneği vererek Türk millî kültür ve içtimai hayatı içinde tabuların etkisinin gündelik hayata yansımalarını incelemeye çalışmıştır (Eröz, 1996: 24-25).

Eröz, “Türkçülük, Muarızları ve Düşmanları” adlı makalesinde ise Türk sahalarında Rus politikalarını eleştirdikten sonra Kırım'ın Bahçesaray'ın Gaspıra köyünde doğan ve ilerde Türk dünyasının büyük ideoloğu ve idealisti olacak olan Gaspıralı İsmail üzerinde durur. Gaspıralı İsmail daha çocuk yaşta bir Rus askeri mektebindeyken Girit'te, Türklerin Rumlar tarafından öldürüldüğünü duyunca bir arkadaşı ile gizlice Odesa'da vapura biner ve pasaportu olmadığı için yakalanır ailesine teslim edilir. Bu olaydan sonra Gaspıralı İsmail bir daha Rus askeri mektebine dönmez. Bir müddet Türk mekteplerinde Rusça öğretmenliği yaptıktan sonra Paris'e gider ve orada bilgisini artırır. Osmanlı Ordusunda zabıt olmak için girişimde bulunur fakat Rus sefirinin devreye girmesiyle bu gayesi boşa çıkar. Şemseddin Sami ve Süleyman Paşa gibi devlet adamlarından birçok fikir edinir, akabinde 1883'te “Tercüman” adı altında yarı Rusça ve yarı Türkçe bir gazete çıkartır. Eröz'e göre Gaspıralı'nın temel fikir davası “Dilde, işte ve fikirde

birliktir.” O, eşinin ziynet eşyalarını ve evin eşyalarını satarak her türlü engellemelere rağmen gazetesini çıkarmaya devam etti. Eröz’e göre İsmail Bey’i takip eden ve onun yolunda yetişen Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali Bey, Ağaoğlu Ahmet Bey, Sadri Maksudi Aral, Zeki Velidi Togan ve Abdullah Battal Taymas gibi birçok Türkçü fikir insanı yetiştiğini söyler (Eröz, 1996: 192-197).

Marksizm Leninizm ve Tenkidi’ne İlişkin Fikirleri

1971 yılında doçentlik tezi olan “*Marxizm Leninizm ve Tenkidi*” adlı eseri ile karşımıza çıkan Eröz, yine bu alanda önemli görüşler ortaya koymuştur. Kitap Marksizm’e ait kavramlar ve içeriği hakkında geniş bir izahı sunduktan sonra bu yapının somut bir düzeni olan Sovyet Rusya üzerinden tenkitlerini ortaya koyar. 7 bölümden oluşan mezkûr eser’in ilk 6 bölümü Marksizm kavramları, teorisi, ihtilal öncesi Rusya’nın sosyal yapısı ve sosyal sınıflara ayırmıştır, son bölüm olan 7. bölüm ise Sovyet Rusya üzerinden Marksizm’e getirdiği eleştirilere ayrılmıştır.

Eröz, kitabın başında Marksizm ile ilgili karşıt görüşünü şu şekilde izah etmiştir: “Bazı tenkitçiler, Rusya’da ve diğer sosyalist ülkelerdeki Marksist tatbikatın yozlaştırılmış, aslından saptırılmış olduğunu ileri sürerler. Böyle bir tutum ve davranış, bir yerde Marksist teoriye toz kondurmuyuşun, onu yücelten bir düşünüşün eseridir. Bize göre, öncekilerden daha az hayalci olmayan Marx ve Engels’in ortaya attıkları nazariyenin, dünya üzerinde bundan başka gerçekleşme imkânı yoktur. İlimi bakımdan kuvvetli olmakla birlikte aslında karanlık fikirlerle doludur.” (Eröz, 1976: 10). Stalin’in Partiden işçi sınıfına uzan “yedi intikal kayışı” şu şekildedir: “Sendikalar, kooperatifler, gençlik birlikleri, kadın temsilci konferansları, mektepler, basın ve ordu.” üç yıl sonra bu fikir daha değişik bir şekil aldı. “Sendikalar, Sovyetler, kooperatifler, gençlik birliği ve Parti” şeklinde olacaktır. Eröz’e göre bu değişime intikal kayışlar proletarya diktatörlüğünü tesirli kılan unsurlardır. Eröz, Stalin’in esas amacının “İşçi sınıfı diktatörlüğünü ve komünist partinin hâlihazır mevkiini korumaktır. Bunun en güzel göstergesi olarak da 1938 yılında hâkimler arasında Parti ve Komsomol üyelerinin oranı, %94,8’e yakın olduğunu belirtir. 1941 yıllarında yayınlanan rakamlara göre, hâkimlerin sadece dörtte bir kadarı, fakülte seviyesinde hukuk tahsili görmüştür (Crosland, 1961: 236-237). 1917 yılında parlamenter rejimin, demokratik karşılığının Sovyetler oluşuydu. Fakat Bolşevikler, Sovyetlere nüfuz ederek tüm kritik mevkileri ele geçirdiler. Daha sonraki süreçlerde Halk Komiserleri Konseyi belirli isimler değiştirerek Parti içi muhalefete karşı Stalin’in diktatörlüğüne yardım etti. “İçişleri Birlik-Cumhuriyet Halk Komiserliği, İçişleri Bakanlığı, Devlet Emniyet Komiserliği” şeklinde yeni yapılar altında bir diktatörlüğün oluşumuna yardım edildi. Bu gelişmelerin neticesinde 1930 yılında mecburi emeğe tabi sekiz milyon kadar siyasal mahkûm ve sürgün oluştu (Eröz, 1976: 296-300). Eröz, kitabın devamında gelişen hayat şartlarından doğan liberal güçlerle birlikte fakirlikten kurtuluş ve genel anlamda düşünce ve ifade hürriyetine kapı açılmasının kaçınılmazlığı belirtir. Türk sahalarında Sovyet Rusya’nın emperyalist yayılmacılığını belirli veriler ışığında üretim, tüketim ve hammadde üzerinden sömürülmesini işler ve komünist diktatörlüğü verilerle ve karşılaştırmalı örneklerle tenkit eder.

Türkiye’de Alevilik-Bektaşiliğe İlişkin Fikirleri

Akademik çalışmalarına hız veren Mehmet Eröz, 1961 yılından itibaren çeşitli dergiler vasıtasıyla çalışmalarını yayınlamaya devam etti. Onun, Alevilik-Bektaşilik konularına ilgisi ve merakı çocukluğuna kadar götürülebilir. Yaşadığı yörede sıklıkla Tahtacı olarak bilinen Aydın ilinin Yeniköy ile Gümüş Köylüleriyle kurduğu sosyal bağ O’nu, Aleviler hakkında heyecanlı ve meraklı bir arayışa sürükledi. Bu süreci Eröz’ün ön sözünde 1976 yılında bizzat dile getirdiği ifadelerle aktaralım:

Tabiatın gönüllere coşkunluk veren güzellikleri ortasında, uzun sakallı, “Abdal” adı verilen dilencilere, “Hızır” gözüyle bakarak, rahmetli anacığımın cömert ellerinden alıp

saygıyla yiyecek sunarak, mutluluğun doruğuna erdiğim o demlerde, güleç yüzlü, temiz kalpli Tahtacılar bize misafir gelirdi. Ana tarafından dedem olan, Akkuşoğlu Hasan Hüseyin Ağa, onları hoş tutarmış. Hem adına, hem şahsına sevgi duyarlarmış. Çok sevdiği bir incir fidanı dibinde abdest alan ve beş vaktini geçirmeyen dedemin din konusundaki müsamahakârlığı, aile çevremizde, hısımlarımızda da devam ettiğinden Tahtacılar, ayaklarını kesmemiş, misafirliğe, komşuluğa devam etmişlerdir. Gerek onlar hakkında, gerek ilçemize pazardan pazara gelen Asitepe Tahtacıları ve Sofular köyü Çetmeleri (Çepnileri) hakkında, köy ve kasaba çevrelerinde duyduğum sözler, çocuk kafamda çözümlenmesi çok güç olan meselelerin düğümlenmesine yol açıyordu. [...] (Eröz, 1976: 11-12).

Pasajdan da aktarıldığı üzere Eröz hocanın zihninde çocukluğundan beri çözemediği anlam veremediği bu meselleri gençliğinden itibaren aydınlatmak adına Aleviler hakkında bulunduğu bölgeden başlayarak geniş bir coğrafyayı araştırma alanı olarak seçmesidir. “*Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*” adlı esere imza atmadan önce çeşitli dergilere de yazı gönderdiğini öğreniyoruz. Bu dergiler; Cem Dergisi, Yol Dergisi, İş ve Düşünce Dergisi, Ötüken Dergisi, Ehl-i Beyt Yolu Dergisi vs. şeklindedir. Yüksek Lisanstan beri özelde Söke, genel olarak ise Ege Alevileri hakkında yazan Eröz, “*Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*” adındaki araştırmasını 1977 yılında profesörlük takdim tezi olarak sunmuştur. Bu kitaba dair en muhkem değerlendirmeyi bir Alevi Dedesi olan Av. Muharrem Naci Orhan’ının ifadelerinde görmekteyiz. Zira bizzat Eröz hoca tarafında tashih için kitabın muhtevası söz konusu Dede ile paylaşılmıştır. Dede’nin kitaba ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

Şüphesiz örf ve adetlerle inanış ve itikada taalluk eyleyen hususlarda, gelenek ve göreneklerle, Alevilik usul ve kurallarının uygulanmasında, Alevilik erkânı hususunda yazılı bir kitap mevcut olmadığından yörelere göre ufak tefek veya büyük küçük değişim farklılaşmaları pek doğaldır. Yazar eserini daha çok Tahtacı ve Çepnilerdeki görgü ve müşahedesine üzerine yazmıştır. Anadolu Aleviliğini yerinde ve bileninden tetkik ederek yazmış olsa idi daha çok iyi olurdu. Bu eser bu güne kadar yazılmış eserlerin en ilmî ve gerçek olanıdır. Yazarını saygıyla anarım (Eröz, 2014: 15-16).

Bilimler arası bir anlayışla kaleme aldığı mezkûr eser, muhteva itibariyle Alevi Bektaşî anlam evrenine ait kavramları, pratiklerini ve kültürel değerlerini saha realitesi çerçevesinde ele almıştır. Dahası İslamiyet öncesi Türk kültüründe yer alan inanç unsurları ile İslamiyet sonrası Anadolu Aleviliğine ilişkin benzer ve farklı kültür unsurları üzerine getirdiği gözlem ve değerlendirmelere yer vermiştir. Örneğin kutsala ilişkin ritüeller ile ilgili kurban törenleri, cem erkânı ve bahar bayramları gibi özel pratiklerin Alevi inanç anlam evreninde neye karşılık geldiğine dair gözlem ve yorumları mevcuttur. Yine İslamiyet öncesi Türk kültürüne ilişkin gök kültü, yer-su kültü, yeraltı ruhları ve çeşitli totem hayvanlar hakkında önemli inançsal kültür unsurlarına değinmiş ve bu unsurların Alevilik içindeki yerini ilişkişel olarak incelemeye çalışmıştır (Eröz, 2014: 310-452). Eröz, Bektaşiler hakkındaki gözlemini şu şekilde aktarır: “Bektaşilere göre, insanda, gerçek varlığa ait bir kıvılcım vardır ve bu kıvılcım, insanı doğduğu kaynakla birleşmeye zorlamaktadır.” der (2014: 206).

Sonuç ve Değerlendirme

Eröz hocayı gerek doğrudan tanıyan gerek ise dolaylı olarak tanıyanların birleştiği birkaç ana nokta vardır. Birincisi O’nun bugün ülkemiz için önemli hale gelmiş kültürel, dini, ideolojik ve siyasi meseleleri 1960’lı yıllardan itibaren görmüş olmasıdır. İkinci olarak, ortaya koyduğu çalışmalarının tümünün Türk toplumsal hayatının bütünleşmesine yaptığı katkıya dair genel görüşüdür. Üçüncü olarak ise akademik camiada saha çalışmalarını tatbik ederken tarih, sosyoloji, antropoloji ve halk bilimi gibi daha birçok disiplinden aynı derecede faydalanan bir bilimsel yöntem anlayışına sahip olmasıdır. Bu anlamda çalışmalarının büyük çoğunluğu saha verileri ve gözlemlerine dayanan ve aynı zamanda teorilerle desteklenen araştırmalar olmasıdır.

Eröz hoca, kültürle ilgili bir çalışmayı yürütürken karşılattığı bir işaretin tarih temellerine iner. Daha sonra söz konusu işaretin bulunduğu topluluk içindeki anlam evrenine bakar ve teoriler ışığında farklı çalışmalarda yer alan verilerle karşılatırarak görüşlerini dile getirir. Dile getirdiği görüşlerinde bir yanlışlık varsa kendi kendini tashih etmekten de geri durmayan bir mütefekkir olmuştur. Aynı zamanda o, kendi dönemi içinde akademik camiada mesafeli durulan bazı konular (*Marksizm, Alevilik, Bektaşilik, Kürtler, Rus Emperyalizmi vs.*) hakkında detaylı saha çalışmalar yürütmüş ve bu konular hakkında önemli çalışmalara imza atmıştır.

İktisat ile sosyoloji arasındaki ilişkiyi de önemseyen Eröz hoca bu konuda da bir esere de imza atmıştır. O, iktisat ve sosyoloji arasındaki ilişkiye şu sözlerle dile getirir: “İktisadın mücerret formül ve prensipleri, sosyolojik muhteva ile doldurulmadığı takdirde, özü olmayan boş kalıplar olarak kalır.” Bu bakış açısı onun sorunlara yaklaşımın salt rakamlar ve şekillerle olmadığını ve sosyal uyum ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki ile ilgili olduğunu gösterir. Son olarak ise yazın hayatında yer alan spekülative etnik tartışmalara karşılık devletin üniter yapısına hakkında getirdiği görüşü şu şekilde olmuştur: “Türkiye Cumhuriyeti, hiçbir bilimsel temeli olmayan fikirlere dayanarak üniter yapısını bozmak isteyenlerin görüşlerine yeşil ışık yakamaz.”

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FINANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- AKSOY, M. (2006). “Bir Kültür Sosyologu: “Mehmet Eröz” Kalkınma ve Kürtçülük Meselesi”. *Journal of Human Sciences*, 8(1), 1-4.
- AKSOY, M. (2011). “Türklüğümüzü Mehmet Eröz'den Öğrendik”. M. Aksoy, & O. Yorulmaz içinde, *Mehmet Eröz Armağanı*, 75-79. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- AKSOY, M. (2021). Tarih Sosyolojisi Bağlamında Pertek-Tunceli Araştırmaları. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, 69(409), 28-35.
- BİLGİSEVEN, A. K. (1986). “Eröz'e Göre Alevilik-Bektaşilik”. *Türk Dünyası Araştırmaları* (44), 15-45.
- BİLGİSEVEN, A. K. (1991). “Prof. Dr. Mehmet Eröz'e Göre Etnik ve Dini Bölücülük”. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, 3.
- CROSLAND, A. (1961). *The Future of Socialism*. London.
- ÇAĞBAYIR, Y. (2011). “Sökeli Bir Sosyolog: Mehmet Eröz”. M. Aksoy, & O. Yorulmaz içinde, *Mehmet Eröz Armağanı*, 11-12. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇETİN, N. (2011). “Mehmet Eröz'den Veli Ağa'ya”. M. Aksoy, & O. Yorulmaz içinde, *Mehmet Eröz Armağanı*, 61-65. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- DAĞOĞLU, D. (1971). “Kendi Dilinden Mehmet Eröz”. *Töre Dergisi*, 39-40.
- ERÖZ, M. (1976). *Marxizm Leninizm ve Tenkidi* (2 b.). İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ERÖZ, M. (1983). *Hıristiyanlaşan Türkler*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü.
- ERÖZ, M. (2014). *İktisat Sosyolojisine Başlangıç* (4.b.). İstanbul: Ötüken Neşriyat
- ERÖZ, M. (2014). *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik* (3.b.). İstanbul: Ötüken Neşriyat
- ERÖZ, M.(2015). *Doğu Anadolu'nun Türklüğü* (3. b.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- KILINÇ, E. (2011). “Ağabeyim Mehmet Eröz: 1960'larda Bugünü Gören İlim Adamı”. M. Aksoy, & O. Yorulmaz içinde, *Mehmet Eröz Armağanı*, 55-58. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- MAIR, L. (1965). *An Introduction to Social Anthropology*. Oxford.
- TALAS, M. (2008). “Mehmet Eröz(1930-1986)”. *Türkiyede Sosyoloji(İsimler-Eserler)*. Ankara, Derleyen: M. Çağatay Özdemir: Phoenix Yayınları.

- TALAS, M. (2011). "Mehmet Eröz'ün Açıklamalı Bibliyografyası". *Tercüman Gazetesi*(21 Nisan 1986). Ötüken Neşriyat.
- TIMASHEFF, N. (1965). *Sociological Theory*. New York.
- ÜLKEN, H. Z. (1942). *Ziya Gökalp*. İstanbul.
- ÜLKEN, H. Z. (1955). *Sosyolojinin Problemleri*. İstanbul.
- VAMBERY, A. (1964). *Travels in Central Asia*. London.
- YILMAZ, E. (2011). "Mehmet Eröz'ün Model Yaklaşımı ve Sosyolojik Metot Üzerine Görüşleri". M. Aksoy, & O. Yorulmaz içinde, *Mehmet Eröz Armağanı*, 44-54. İstanbul: Ötüken Neşriyat.